

A POLLINÁTOROK JELENTŐSÉGE

„Aki gazdagságát gyarapítani szeretné, vegyen példát a méhekről! A mézet a virágokból gyűjtik, anélkül, hogy tönkretennék őket. Még hasznot is hoznak nekik. Úgy gyűjtsd gazdagságod, hogy forrása ép maradjon! Így folyamatosan gyarapodhatsz.”

SZERZŐ ÉS FOTÓK: TÖRÖK BARBARA

Az emberek és a méhek között évezredek kapcsolata van, ennek ellenére a lakosság többsége még mindig kevés információval bír a rovarokról. Az őskorban a méhészkedés még csak abból állt, hogy kirabolták a méhcsaládokat, ami sokszor azok pusztulásához vezetett. Később faodúban, kasokban, ma már a könnyebb kezelhetőség miatt kaptárakban tartják őket (a méhészeti kultúra és a tartástechnológiák fejlődésének köszönhetően).

Hazánkban körülbelül 700 méhfaj él, világviszonylatban pedig 20-25 ezerre becsüljük a fajok számát, amelyek közül a házi méh a legismertebb beporzó. A Kárpát-medence területén a Krajnai méhfajta (*Apis mellifera carnica*) a legelterjedtebb a méhészetekben.

A MÉHÉSZET JELENTŐSÉGE

A méhészet a magyar mezőgazdaság egyik nemzetközi jelentőségű, kiváló minőségű, állati eredetű élelmiszer-ágazata. Elsődleges célja a hazai, illetve exportra szánt méz és egyéb méhészeti termékek (lépes méz, propolisz, méhpempő, virágpor, méhviasz) előállítására. Gazdasági szempontból fő- vagy részmunka-lehetőséget kínál, ezáltal pluszjövedelemként is szolgál. Az egészséges táplálkozás fontos elemei a kiváló minőségű méhészeti termékek, amelyek gazdag vitamin- és ásványianyag-forrásokot, értékes enzimeket tartalmaznak.

A világ méztermelése az éves EC – Honey Market Presentation – adatai szerint 2018-ban 1,8 millió tonna volt. Ebből az Európai Unió méztermelése 230 ezer tonna. Az unió három fő méztermelője Románia (30 900 tonna), Németország (28 700 tonna) és Magyarország (26 ezer tonna), ami a múlt évben 86,7 millió dolláros exportbevételt

jelentett hazánknak – világviszonylatban a 10. helyen szerepelünk.

Napjainkban egyre gyakrabban hallhatjuk, hogy rohamosan csökken a házi méhek és a vadon élő beporzók populációinak száma. Több kutatást indítottak az eltűnések okainak feltárására, mivel a méhek szerepe kiemelten fontos az ökoszisztémában, esetleges eltűnésük jelentős gazdasági veszteséget vonna maga után, mert a méhek megporzó tevékenységének köszönhetjük élelmiszereink kétharmadát.

A BIOMÉHÉSZET TÖRTÉNETE

Az 1960-as évektől kezdve drámaian átalakultak tájaink és a területhasználati módok: a természettel való együttélési szemléletünk és ezáltal a permakultúra. A változás elsősorban az intenzív nagyüzemi gazdálkodásra való átérésnek a következménye. A korábban extenzíven használt területek általában széles körű növényi diverzitással bírtak, amelyek jó táplálékforrásként és fészkelőhelyként szolgáltak a méheknek. Az ilyen típusú területek intenzív művelésbe vonása nagymértékű élőhelyvesztést jelentett a megporzók számára.

Az 1980-as évek elejéig nem különböztettük meg a bioméhészetet és a konvencionális méhészetet, mivel a méhészeknek nem volt szükségük vegyszerekre. 1978-ban jelent meg hazánkban a *Varroa destructor* atka, amely tömeges pusztítást végez. Habár az alattomos parazitára hamar megtalálták az ellenszert, ezzel vegyszer került a kaptárakba. Hazánkban ettől fogva különböztetjük meg a bioméhészetet, amelynek fő jellemzője, hogy természetes – növényi – hatóanyagokkal kísérleteznek az új parazita ellen.

El sem tudjuk képzelni, hogy a méhek hányféle hatásnak vannak kitéve nap mint nap. A folyamatos környezeti változások nemcsak a méheknek, de a méhészeknek is megnehezítik a dolgát. Egyes méhbetegségekre már felkészültek a méhészek, viszont napjaink szeszélyes időjárására és a méhlegelő minőségére nincs ellenszert. A méhészet egyik nagy problémája, hogy a méhlegelőnek tekinthető területeken folytatott gazdálkodási forma nem mindig szolgálja a méhek egészségét és táplálékigényét. A méhmérgezések legfőbb okai egyértelműen a méhlegelőn használt rovarirtó vegyszerek, amelyek nemcsak a kártevőket, hanem – nem várt mellékhatásként – a növények szaporodásáért felelős pollinátorokat is megölik. Ezért a pollinátorok – mint a méhek – hordási idejében a kaptártól számított három kilométeres körzeten belül a virágzó növényállomány ökológiailag tisztának (azaz vegyszer- vagy rovarirtómentesnek) vagy egyszerűen természetesnek kell lennie. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a bioméhészek harmada nem tud megfelelni a hazai tanúsítószervezet, a Bio-kontroll Hungária Nonprofit Kft. által kiadott védjegy használatához előírt feltételeknek. A tanúsítószervezet ellenőrzésén 2018-ban 241 méhészből csak 166 méhészből kapott a méhészeti termékeire tanúsítványt. A többiben a vizsgálatok során olyan szermaradványt találtak, amely a követelményrendszer szerint nem alkalmazható. Habár évről évre egyre több méhészből igyekszik megfelelni a követelményeknek, az a pár száz bioméhészből még mindig töredéke a hazánkban fellelhető körülbelül húszezer konvencionális méhészből.

ROVARMEGPORZÁS

A virágos vagy magvas növények szaporodása beporzással történik. A rovarmegporzású növények beporzását nem csak a méhek végzik. A szakma a beporzást végző rovarokat pollinátoroknak nevezi. Sok haszonnövényt a házi méh nem tud beporozni, vagy nem eléggé hatékonyan poroz be, emiatt vadméheket kell „használni”. A poszméhek a legelterjedtebben használt beporzók, amelyekre az utóbbi évtizedben tömegtenyésztési eljárásokat is kidolgoztak. Főként üvegházi kultúrákban (paradicsom, paprika, padlizsán, tökfélék stb.), de szabad földön is alkalmazzák őket (vörös here, egyéb pillangósok).

Az Egyesült Államokban annyira lecsökkent a méhsűrűség, hogy a növénytermesztők kénytelenek bérbeporzást alkalmazni, azaz fizetnek érte. Tavasszal felkeresik a vándorméhésze-

ket, és adott területekre rendelik őket, hogy a méhek beporozzák a haszonnövényeket. Nálunk ez – még – nem releváns a nagy méhsűrűség miatt. Világviszonylatban ugyanis átlagosan Magyarországon a legmagasabb a méhsűrűség (12 család/km²).

KÖZÖS ÉRDEK

Világszerte folyamatosan érkeznek bejelentések tömeges méhpusztulásokról, amelyeket egyes kutatások szerint a neonikotinoid- és a fiproniltartalmú rovarirtó szerek okoznak. Az ilyen hatóanyagú rovarirtókat a méhek védelmében Európában tavaly áprilisban betiltották. Talán ez magával hozza a megoldást a rejtélyes kaptárelhagyásokra (*colony collapse disorder*) is. Az első sokk 2006 őszén Floridában érte a méhészeket, amikor egy 400 családos méhészetből 40 család maradt meg. Kaptárelhagyás néven lett azóta ismert

a „méhbetegség”. 2007-ben 800 ezer család, 2008-ban több mint 1 millió család tűnt el. A jelenségnek a mai napig nincs tudományos magyarázata. Egyes kutatások szerint több tényező okozhatja: a rovarirtó szerek használata, a GMO növények termesztése, a környezeti stressz kialakulása, a diverzitás csökkenése, a rádiófrekvenciák stb.

Pedig a méhek védelme kőkemény gazdasági érdekünk. A méh beporozza a virágokat, a virág cserébe táplálékot nyújt a méheknek. A méhész szolgálja a méheket, a méhek cserébe táplálékot adnak a méhésznek. A növénytermesztő gazda méhlegelőt biztosít a méhészeknek, cserébe a méhek beporzó tevékenységének köszönhetően a gazda költséghatékonyan, biztos alapokra tud tervezni. Egyszerű következtetés, hogy a méhek léte alapszükségletünk, amelyet költséghatékony módon ma és a jövőben sem lehet semmivel kiváltani.

MIT LÉPNEK A NAGYOBB SZERVEZETEK?

A Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (Nébih) az idén a tavalyi, jelentős méhpusztulás miatt az eddiginél jóval szigorúbban vizsgálja, hogy a növényvédők szerek kijuttatásakor a termelők valóban betartják-e a méhvédelmi előírásokat.

Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKI) 2012-ben kezdte meg on-farm kutatási programját. Kutatási célja a hazai gyakorlatban alkalmazható varroa-atka elleni ökológiai védekezési stratégiák továbbfejlesztése; az ökológiai méhészetet és termékeit megkülönböztető minőség hiteles alátámasztása; a hazai ökológiai méhészetek számának növelése és a méhészeti ágazaton belül a szakmai ismeretek gyarapítása, valamint az azokat magas szinten alkalmazók összehangolása.

A Bayer (a világ egyik legnagyobb gyógyszergyártó vállalata) a fenntartható mezőgazdaság mellett elkötelezett, felelős vállalként mindent megtesz a méhek védelméért, így támogatja a méhlegelő- és a méhhotelprogramot is.

A Syngenta 2009-ben indította el a beporzóprogramot Magyarországon. A Syngenta programja több tízezer hektárnyi méhlegelő kialakítását tűzte ki célul, és kutatási programokkal, technológiafejlesztéssel igyekszik népszerűsíteni Európa-szerte. A program célja virágban gazdag „biodiverzitás-szegélyek” kialakítása, amelyek a növényeket megporzó rovaroknak nyújtanak nekártárban és pollenben gazdag táplálkozó- és élőhelyet. A program az Egyesült Királyságban 2005-től gyűjtött tapasztalatok alapján ma már Európa számos országában része a nemzeti agrártámogatásoknak.

A MÉZ ÉLVEZETÉN TÚL...

Mi az, amit mi tehetünk a méhekért? Számos dekorációs elemet használhatunk, amely hasznos rovarokat vonz a kertbe vagy az erkélyre. Ültessünk virágzó dísz- és haszonnövényeket, például levendulát, kakukkfűvet, borsmentát, oregánót, rozmaringot, dísznapraforgót, facéliát stb. Természetesen ne használjunk vegyszereket a méheket vonzó növényeinkre! Emellett készíthetünk méhhatót vagy lakhelyül szolgáló tárgyakat, például rovarhotelt a kertünkbe.

Bátran, a méhek békés jószágok!

(Felhasznált irodalom jegyzéke a szerkesztőségben.)